

PAUL ALVRE

3. I 1921 – 18. XI 2008

Meie rahvusliku fennougristika suurmees, Tartu Ülikooli professor Paul-Johannes Alvre (aastani 1937 Simenson) sündis Tartus käsitöölise perekonnas. Ta lõpetas 1941. aastal Hugo Treffneri Gümnaasiumi ning alustas samal aastal Tartu Ülikoolis eesti keele ja sugulaskeelte õpinguid. 1943. aastal põgenes ta Soome ning aastail 1943–1944 võitles Soome mereväes. 1944. aastal tuli ta koos teiste soomepoistega tagasi Eestisse ning osales võitluses vene okupantidega. Samal aastal läks Paul Alvre jälle Soome ning lõpetas 1946. aastal Helsingi Ülikooli. Aastail 1946–1948 töötas ta eesti keele lektorina Jyväskylä Pedagoogilises Kõrgkoolis. 1948. aastal nõudis Venemaa sõjas Soome poolel võidelnud eestlaste, ingerlaste ja karjalaste, sealhulgas nimeliselt ka Paul Alvre väljaandmist,

mida Soome tegigi. Kuid Paul Alvrel õnnestus venelaste vangirongilt põgeneda. Aastast 1948 töötas ta Viljandi keskkoolides eesti ja ladina keele õpetajana. Ühtlasi tegi ta intensiivselt teadustööd, mille tulemusena kaitses 1966. aastal Tartu Ülikooli juures ülimahuka üksikasjalise doktoriväitekirja „Morfologis-äännehistoriallinen tutkimus monikkovartalon muodostuksesta suomessa verrattuna sukukieliin”. Aastail 1968–1970 oli Paul Alvre Tartu Ülikooli soome-ugri keelte kateedri õppejõud ja 1970–1993 professor, kateedrijuhataja pikaajaliste välislähetuste ajal korduvalt tema kohusetäitja ning 1988–1992 soome-ugri keelte laborooriumi juhataja. 1993. aastal nimetati ta emeritprofessoriks, kellena jätkas aktiivset uurimis- ja õpetustööd. Ta oli aktiivselt tegev soomepoiste Eestis ühenduses. Paul Alvre suri 87. eluaastal.

Paul Alvre uuris nii eesti keelt kui ka teisi läänemeresoome keeli, samuti kaugemaid soome-ugri ja samojeedi keeli. Ta oli väga produktiivne ja ideederikas autor, kes on avaldanud üle 600 teadustöö. Sagedasti oli tal esinemisi kongressidel ja konverentsidel. Tartu Ülikoolis luges P. Alvre peamiselt soome kirjakeele ajalugu, ajaloolist morfoloogiat, fraseoloogiat ja semantikat, vadja keelt, läänemeresoome keelte kõrvutavat grammatikat ning uurali keelte morfoloogiat ja leksikat. Suur oli tema panus soome ja teiste läänemeresoome keelte asjatundjate ettevalmistusse Tartu Ülikoolis. Tema juhendamisel valmis arvukalt üliõpilastöid, sealhulgas 15 väitekirja.

Erilist tähelepanu pühendas Paul Alvre oma emakeele käsitlemisele, sageli laiemal soome-ugri taustal, näiteks „Kas *põranda* ja *põrmu* kaudu *Permi*?” (KK 1981). Rohketest eesti keelele pühendatud kirjutistest mainitagu vaid mõnda: „Zur Herkunft der Wörter *kas* und *teps* in der estnischen Sprache” (CΦY 1983), „Auf *-tasa* endende Adverbien im Estnischen” (CΦY 1984), „Murdesõnad *hamanik*, *taudi* ja *samunikka*” (KK 1989), „Über den metanalytischen Hintergrund der estnischen Pronomina *millega* und *miska*” (LU 1995), „Über den Phraseologismus *sundid* und *sandid* im Estnischen” (Uppsala Multiethnic Papers 39. Uppsala, 1996). Ta tegeles ka Eesti kohanimedega: „Veel kord kohanimest *Ocrielae*” (KK 1984), „Kohanimed *-vere* loodusobjekti tähistajana” (Eesti Loodus 1986), „*kõrb*-, *kõrve*-kohanimed looduses ja asustuses” (Eesti Loodus 1988). Mitmes kirjutises vaadeldakse eesti vana kirjakeele küsimusi, näiteks „*veelaks*-tüüp kirjakeeles ja murdeis” (KK 1981), „Eesti vana kirjakeele *üxigka*” (Virittäjä 1983), „Über zwei aus dem Estnischen geschwundene Konjunktionen” ja „Kontaminationsfälle in der alten estnischen Schriftsprache” (mõlemad CΦY 1987), „Refleksiivpronoomenist *enese* ~ *enda* vanas kirjakeeles” (KK 1991), „Das rätselhafte *lind* 'Burg, Schloß' im Sprachgebrauch von Heinrich Stahl” (LU 1999). P. Alvre oli huvitatud ka morfosüntaksi probleemidest, millest annavad tunnistust kirjutised „Miks *tud*-kesksõna komparatiiv?” (KK 1982), „Mis käändes oli *paremini*?” (KK 1982), „Süntetilisi ekvatiivsustarindeid” (ESA 29, 1983), „Wie ist der estnische auf *-st* auslautende Translativ entstanden?” (CΦY 1983), „Typen estnischer Possessivsuffixe und deren Herausbildung” (CΦY 1984), „Sõna *hea* komparatsioonist vanas kirjakeeles” (ESA 32, 1986), „Mõningaist passiivi erijoontest” (KK 1993), „On the Origin of Some Reduplicative Words in

Estonian” (FU 2003), „On the Background of the Estonian Dialectal Word (*h*)*aaksrik* 'shipwreck, jetsam' and its Related Associations” (FU 2004) ja teisi. Eraldi tuleb esile tõsta Paul Alvre teost „Eesti kirja- ja murdekeele morfoloogiat” (Tallinn, 1989). Tal oli oluline roll ladina-eesti-vene meditsiinisõnaraamatu koostamisel, mille käsikirja toimetamisele lisaks täiendas ta teost rahvatarkustega ning kirjutas selle jaoks ka lühikese ladina grammatika.

P. Alvre üks olulisi huviobjekte olid soome keele küsimused. Viimaste mitmekesisest käsitlusest võiks nimetada artikleid „Über ein als Lehnübersetzung auftretendes Adverb im Finnischen” (CΦY 1984), „Tähelepanekuid ladinakeelse „Kalevala” kohta” (KK 1989), „Inkerin suomalaismurteiden nominitaivutus” (Virittäjä 1991), „Soome keele *u*- ja *ü*-tüvede mitmuse vormistik” (Minor Uralic Languages and Their Contacts. Tartu, 1993), „Soome keele *o*-, *ö*- ja *oi*-, *öi*-tüvede mitmuse vormistik” (Minor Uralic Languages. Structure and Development. Tartu, 1994), „Mikael Agricola emakeelest ja selle eestipärasustest” (KK 1995) ja „Yksitavujen monikkovartalon ja monikon genetiivin muodostus suomen murteissa” (Turun yliopiston suomalaisen ja yleisen kielitieteen laitoksen julkaisu 51. Turku, 1995). Ta koostas ka mitu, enamasti mahukat soome keele alast õppevahendit eestlastele, näiteks „Soome keele sõnavaraõpetus ja õigekirjutus” (Tartu, 1988), „Soome keele võõrsõnad” (Tartu, 1988), „Soome väljendeid eesti vastetega” (Tartu, 1995). Koos Raul Vojaga andis ta Soomes välja sõnaraamatu „Pulma poikineen. Virolais-suomalainen vertailusanakirja” (Porvoo–Helsinki–Juva, 1993).

Tähelepanu jagus ka teistele läänemeresoome üksikkeeltele, näiteks vepsa keelele („Zu wepsischen Pluralformen (besonders in *ä*-stämmigen Wörtern)” – CΦY 1982; „Yleispiirteitä vepsän

monikkotaivutuksesta" – FU 1985), vadjakeelele („Das wotische Suffix *-ei* und seine Varianten" – CΦY 1982; „Veel vadjaja eesti küsisõnadest" – KK 1987; „Typen des wotischen *a*-Plurals" – LU 1996; „Die wotischen Pluralstämme" – LU 2000; „Kirderannikumurde ja vadjakeele ühisjooni" – Eesti Keele Instituudi toimetised 7. Tallinn, 2000; „Vadjakeele mitmusetüvede tüübig" – CIFU IX. Pars IV. Tartu, 2001), liivikeelele („Eesti ja liivikeeleaines Henriku Liivimaa kroonikas" – KK 1984 ja 1985; „Anmerkungen zum obliquen Modus im Estnischen und Livischen" – LU 1993).

Läänemeresoome keelte probleemistikkü käsitlevad näiteks artiklid „Läänemeresoome aluskeele varasest murdeliigendusest, eriti eesti ja soome keelt silmas pidades" (KK 1973), „Über die Herkunft der ostseefinnischen Adjektive mit *-lanta*, *-lanta*" (CΦY 1981), „Vom ostseefinnischen Indefinitpronomen" (Studia Fennica 1985), „Ekstsessiivi probleeme" (FU 1987), „Anmerkungen zum qualitativen Stufenwechsel mit besonderer Berücksichtigung der alten estnischen Schriftsprache" (LU 1991), „Parista deminutiivilähtöisestä monikon tunnuksesta itämerensuomalaisissa kielissä" (Festschrift für Károly Rédei zum 60. Geburtstag. Wien–Budapest, 1992), „Über terminativische Konstruktionen in den ostseefinnischen Sprachen unter besonderer Berücksichtigung des Estnischen" (LU 1994), „Ostseefinnische Tempusadverbien auf *-se*, *-si*" (LU 1998). Kõrvutatud on kaht või enam keelt omavahel: „Deklinatsiooni ühisjooni eesti-vadja-isuri-soome keelealal" (Itämerensuomalaiset kielet. Helsinki, 1990), „Über das estnisch-finnische Adverbialsuffix **-ksUttA*" (LU 1996), „Finnische und estnische Pluraltypen im Vergleich" ja „Ein spätentstandener Pluraltyp im Estnischen und Wotischen" (mõlemad LU 1999) jt.

Palju artikleid käsitleb kaugemaid uurali keeli ja samuti uralistika üldproblemaatikat, näiteks „Az uráli nyelvek névmásainak igei komponense" (Nyelv-tudományi Közlemények 1983), „Die mordwinischen Pronomen *kodamo* und *meze*" (CΦY 1985), „Zu den finnisch-ugrischen *l*-Kasus" (CΦY 1986), „Uurali keelte primaarseist objektikäändeist" (Ünnepi könyv Mikola Tibor tiszteletére. Szeged, 1996), „Über einige Pluralbildungen in den uralischen Sprachen" (Studia Uralica Upsaliensia 1996), „Über ein Hauptproblem des Stufenwechsels" (LU 1997). Nii kõigi kui ka üksikute soome-ugri keelte kohta koostas ta ka õppevahendeid: „Soome-ugri keelte ajalooline grammatika I. Sõnaliigid. Arvu- ja käändekategooria" (Tartu, 1983), „Udmurdi ja eesti keele kõrvutavaid tekste ning väljendeid (koos harjutusülesannetega)" (Tartu, 1985), „Komi ja eesti keele kõrvutavaid tekste ning väljendeid (koos harjutusülesannetega)" (Tartu, 1987) jt. Käsitlust leidsid ka uurali keelte suhted teiste keeltega: „Vene laenuelemendid läänemeresoome keelte indefiniitpronoomeneis ja -adverbides" (Minor Uralic Languages. Grammar and Lexis. Tartu–Groningen, 1995), „Indoeuropeische Lehnwörter in den ostseefinnischen Sprachen" (FU 1996), „Typological Parallels between the Finno-Ugric Languages and Esperanto in Phonology/Phonetics (with Indo-European Background)" (FU 1997), „Typological Parallels between the Finno-Ugric Languages and Esperanto in Morphology" (FU 1999) jt.

Paul Alvre tuntusest ja tunnustatusest räägib seegi, et ta oli Helsingi Ülikooli audoktor, Soome-Ugri Seltsi auliige ning mitme teise rahvusvahelise teadusseltsi välisliige. Teda oli autasustatud Soome ja Eesti riiklike aumärkidega.

40 koostööaasta jooksul ei kuulnud ma kolleeg Paul Alvret kordagi kurjustavat, kurtvat ega nurisevat ei olude,

inimeste, ilma ega tervise üle. Kunagi ei kaotanud ta enesevalitsust. Ühestki ülesandest ülikoolis ei püüdnud ta keelduda. Tema kodu ukSED olid omainimestele lahkesti valla, eriti idapoolsetest soomeugrilastest õppuritele, kes olid ju oma kodust kaugel ja kes teda ta isaliku hoole pärast ka väga hindasid. Kõiki asju talitas professor Paul Alvre tasa ja targu, välise kenitlemiseta. Samal ajal oli ta nõudlik, seda enneköi-

ke enese suhtes. Tema töövõime oli imetlusväärne. Tartu Ülikooli fennougristid on kaotanud hea kaaslast, Eesti fennougristikateadus ühe oma suurmeestest, Eesti Vabariik väärika ja teeneka kodaniku. Helge mälestus Paul Alvre jääd tema sõprade, sõjakaaslaste, kolleegide ja õpilaste südamesse.

AGO KÜNNAP